

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Дарнотих Г. Ю., к. е. н., доцент кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

Інституційним перетворенням в країні, процесам розбудови правової, соціальної держави і ринкової економіки активно протидіють негативні чинники. Серед них одним з головних в українських реаліях стає криміналізація суспільства, яка проявляється у переведенні суспільних процесів у сферу деструктивно-руйнівних, антисоціальних, антагоністичних за своїм характером відносин, що руйнують економічну, соціально-політичну, правову основи держави, створюють постійні системні загрози її безпеці, зумовлюють тінізацію суспільно-економічних та цивільно-правових взаємозв'язків, сприяють відтворенню антисоціальної поведінки суб'єктів суспільних відносин.

Найбільш активно відбувається криміналізація влади, що має наслідком нестабільність, розбалансованість діяльності політичних структур, зниження рівня керованості соціально-економічними процесами, загостренням критичної невдоволеності громадян. Тому не випадково сьогодні разом із падінням довіри до влади спостерігається зміна відношення до неї взагалі з боку суспільства. В свідомості людей відбувається переоцінка ролі і місця влади в системі суспільних відносин з яскраво вираженим негативним вектором, особливо в сфері захисту особистих прав і свобод.

Показовими в цьому плані є соціологічні опитування з приводу оцінки ролі, яку відіграють в житті українського суспільства соціальні групи, що уособлюють в собі порушення соціального порядку та його захист. Найбільш впливовою групою респонденти вважають мафію, злочинний світ, а працівників міліції і служби безпеки, як правило, розташовують ближче до краю десятки найбільш впливових суспільних сил. Таке явище відображає стан аномії, при якому виникає психологічна ситуація, коли населення реагує на

соціальні зрушення в нормативній системі таким же системним уявленням про домінування беззаконня і нездатності відповідних соціальних груп його подолати.

Фахівці особливо підкреслюють формування у масовій свідомості переконання у тому, що люди, покликані захищати інтереси громадян, самі знаходяться у складних відносинах з правом. Вони знаходяться як би «над» законом, внаслідок чого можуть ним маніпулювати. Решта ж громадян – «під» владою закону. Така різниця позицій формує стереотип чиновника, який переважно порушує закон, і рядового громадянина, який зазвичай дотримується закону. Саме це і викликає почуття незахищеності перед свавіллям чиновників. Пересічний громадянин відчуває себе немов під подвійним тиском. З одного боку, він повинен дотримуватися закону, навіть коли закон обмежує його інтереси, з другого – закон не захищає його права, оскільки правові інститути не гарантують рівність перед законом всіх громадян.

Це слугує однією з причин поширення в суспільстві уявлення про порушення закону як про звичайне явище. Стан аномії супроводжується зміною відношення людей до правового поля взагалі. Порушення закону все більше сприймається не як девіація, а як звичайний факт. Суспільство зазвичай порушників якщо не виправдовує, то й не осуджує, а про активну протидію їм взагалі не йдеться. Якщо додати до цього невпевненість громадян у здатності держави захистити їх права, а також власне безсилля перед свавіллям влади на тлі деструкції нормативного простору суспільства, то можуть зрозуміти панування у масовій свідомості негативних очікувань навіть при відсутності безпосередньої загрози особистій безпеці.

Сучасні дослідження соціологів свідчать, що переважна більшість злочинів, жертвами яких стають люди, не зберігаються в їх свідомості як значуща подія. Спеціалісти пов'язують це з тим, що самі злочини почасти не кваліфікуються людьми як вагоме порушення суспільного порядку. Ситуація суспільної аномії сприяє тому, що ненормативне сприймається як нормальне. В умовах, коли порушення стає нормою, громадяни, що потерпають від злочинів,

часто не звертаються за допомогою до правоохоронних органів, що призводить до поширення латентної віктимності.

Криміналізація суспільних відносин стає системною загрозою економічній безпеці держави, суспільства і особи. Особливо це стосується рівня особистої і майнової захищеності громадян.

Майнова безпека громадян прямо пов'язана із захистом прав власності. Конституційні норми щодо забезпечення державою захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, рівності всіх суб'єктів права власності перед законом, гарантування права власності на землю систематично і постійно порушується або їх зовсім не дотримуються і навіть ігнорують.

На стан особистої і майнової безпеки впливають як внутрішні, так і зовнішні чинники, особливо чинники глобалізаційного плану. Всезагальне зростання ролі і значення інформації, інтенсивне використання інформаційного простору на основі сучасних досягнень технічного прогресу, широка практика створення баз даних – це сьогодні загальносвітова тенденція і норма життя. Але способи і методи збирання інформації через соціальні мережі і залучення технічних пристроїв працюють практично безконтрольно і це приводить до порушення прав і свобод особистості. Так, значне поширення в останні роки використання технічних засобів для стеження за громадянами суттєво порушує право на недоторканість приватного життя.

Низький рівень майнової і особистої безпеки зумовлений також з проблемами забезпечення інших конституційних прав і свобод громадян.

Однією з найбільш масових системних проблем є порушення права на захист і ненадання кваліфікованої правової допомоги. Законодавство містить окремі положення, що регулюють питання надання безоплатної правової допомоги, але механізм, що забезпечував би реальний доступ осіб до такої допомоги, досі не розроблений.